

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

6 września 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczak (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

Protokolant Magdalena Kucia

po rozpoznaniu na rozprawie 6 września 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z 24 lutego 2022 r., I ACa 825/21,
w sprawie z powództwa L. P. i I. P.
przeciwko Bankowi
o zapłatę,

1. oddała skargę kasacyjną;

**2. zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 8100
(osiem tysięcy sto) zł, z odsetkami w wysokości odsetek
ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego
za okres po upływie tygodnia od dnia 6 września 2024 r. do dnia
zapłaty, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

Władysław Pawlak

Paweł Grzegorzczak

Agnieszka Piotrowska

(E.C.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 24 lutego 2022 r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie oddalił apelację pozwanego Banku od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie zasądającego od pozwanego na rzecz powodów L. P. i I. P. łącznie kwotę 87 314,36 CHF z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 31 marca 2020 r. do dnia zapłaty, tytułem zwrotu nienależnie świadczonych kwot pieniężnych na podstawie nieważnych umów kredytowych z 1 września 2006 r. i 21 października 2008 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił m. in., że powodowie z zawodu są muzykami. W 2006 r. planowali zakup lokalu mieszkalnego na zaspokojenie potrzeb rodziny. Ze względu na ich ograniczone możliwości finansowe doradca kredytowy zaproponował im ofertę kredytu waloryzowanego w CHF (ze względu na niższe raty i niższe oprocentowanie), informując iż w tym zakresie najkorzystniejszą ofertę ma Bank1. Doradca informował powodów o ryzyku walutowym, ale z drugiej strony zapewniał ich, że CHF jest walutą stabilną, zaś wahania kursowe są minimalne. Pracownicy kredytodawcy nie udzielili powodom szczegółowych pouczeń i wyjaśnień odnośnie do mechanizmu indeksacji oraz zasad ustalania kursów waluty CHF w bankowej tabeli kursów oraz o ryzyku wynikającym ze zmian stopy procentowej. Nie przedstawili im też symulacji dotyczącej wysokości rat kredytu przy zmianie kursu CHF, jak również historycznych wartości CHF, a ponadto że wraz ze wzrostem kursu CHF wzrośnie wartość kapitału kredytu. W sposób lakoniczny przekazano im, że wzrost kursu CHF ma przełożenie na wysokość spłacanej raty, ale zapewniano ich, że wahania są w tym zakresie minimalne. W odniesieniu do ryzyka walutowego, powodowie kierowali się ogólną sugestią, iż jest ono niewielkie, oraz że CHF jest walutą stabilną. W pozwanym Banku powodom w ogóle nie zaproponowano zawarcia umowy kredytu złotowego.

W dniu 1 września 2006 r. pomiędzy powodami a poprzednikiem prawnym pozwanego (Bank1) została zawarta umowa kredytu budowlano-hipotecznego w kwocie 111 538,07 zł CHF (oprocentowanego według zmiennej stopy procentowej odpowiadającej sumie stałej marży kredytodawcy i zmiennego wskaźnika LIBOR) na

okres do 5 sierpnia 2023 r. (prawidłowo powinno być 5 sierpnia 2032 r. k. 27), z przeznaczeniem na zakup lokalu mieszkalnego. Kredyt miał być uruchomiony w transzach, jednak w kwocie nie większej niż 282 024 zł, odpowiadającej wysokości określonej w przedwstępnej umowie sprzedaży kredytowanej nieruchomości. Spłata rat kredytowych miała następować z rachunku prowadzonego w CHF, zasilanego wyłącznie w tej walucie. Bank zastrzegł sobie możliwość zmiany waluty kredytu z waluty obcej na PLN lub wydłużenia okresu kredytowania w przypadku, gdy na skutek wzrostu ryzyka zmiany kursu walut lub ryzyka zmiany oprocentowania może nastąpić zagrożenie zdolności kredytowej kredytobiorcy. Powodowie złożyli oświadczenie, że są świadomi ryzyka zaciągania kredytu w walutach obcych, które wynika z możliwości zmiany kursu waluty kredytu w stosunku do PLN lub zmiany oprocentowania waluty obcej, skutkiem czego może wystąpić zagrożenie zdolności kredytowej kredytobiorcy spowodowane istotnym podwyższeniem wartości kredytu i odsetek do spłaty oraz zobowiązali się do pokrycia ze środków własnych, wynikających ze zmian kursu waluty, różnic pomiędzy ceną nabycia kredytowanej nieruchomości i kwoty kredytu oraz do niezwłocznego dostarczenia kredytodawcy potwierdzenia dokonania pokrycia tej różnicy. Integralną część umowy stanowił Regulamin Produktów Kredytowych dla Klientów Indywidualnych w Bank1 (załącznik nr 1 do Zarządzenia [...] Prezesa Zarządu Bank1 z 2 czerwca 2006 r.; dalej: „regulamin 1”), który stanowił, że jeżeli zgodnie z dyspozycją kredytobiorcy wypłata środków z uruchomionego kredytu następuje w innej walucie niż waluta produktu kredytowego określona w umowie, następuje to po przewalutowaniu, tj. po kursie obowiązującym w momencie zaksięgowania dyspozycji uruchomienia produktu kredytowego. Stosownie do postanowień regulaminu nr 1 przez przewalutowanie należało rozumieć wymianę dokonywaną przez bank i za jego zgodą, po obowiązującym w banku w dniu dokonania wymiany kursie kupna/sprzedaży walut lub w przypadku wymiany waluty obcej na inną walutę obcą, po kursie wymiany jednej waluty obcej na inną walutę obcą, po kursie krzyżowym, czyli stosowany przez kredytodawcę kurs wymiany jednej waluty obcej na inną walutę obcą, przy czym wymiana jest dokonywana w ten sposób, że kredytodawca dokonuje wymiany po stosowanym przez siebie kursie kupna na złote bazowej waluty obcej, a uzyskane

środki wymienia po stosowanym przez siebie kursie sprzedaży, na docelową walutę obcą.

W wykonaniu tej umowy kredytodawca wypłacił powodom w transzach bezpośrednio na konto dewelopera łącznie kwotę 260 530,86 zł, odpowiadającą 111 538,07 CHF. Powodowie tytułem rat kredytowych uiścili na rzecz pozwanego kwotę 64 601,89 CHF.

W dniu 21 października 2008 r. strony zawarły umowę kredytu gotówkowego w kwocie 22 471,91 CHF na okres 180 miesięcy, z przeznaczeniem na spłatę kredytów zaciągniętych w innych bankach. Strony postanowiły, że spłata rat kredytowych będzie realizowana z tego samego rachunku walutowego, co spłata kredytu z umowy z 1 września 2006 r. Integralną częścią także i tej umowy stanowił regulamin (Regulamin Produktów Kredytowych dla Klientów Indywidualnych w Bank1 jako załącznik nr [...] do [...]; dalej: „regulamin 2”).

W wykonaniu umowy kredytodawca wypłacił powodom jednorazowo kwotę 22 471,91 CHF, odpowiadającą kwocie 54 670,82 PLN, po przeliczeniu według kursu 2,4699 zł/ 1 CHF, na wskazany przez nich rachunek bankowy prowadzony w PLN. Z tytułu rat kredytowych powodowie uiścili na rzecz pozwanego kwotę 22 712,57 CHF.

Pismem z 13 marca 2020 r. (doręczonym 23 marca 2020 r.) powodowie wezwali pozwanego do zapłaty kwoty 335 024,95 zł oraz 77 245 CHF - tytułem zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia, wynikającego z wadliwie dokonanego przez pozwanego rozliczenia walutowego z umów kredytowych z 1 września 2006 r. i 21 października 2008 r.

Sąd Okręgowy zakwalifikował obydwie umowy jako umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej, które to kredyty zostały udzielone w PLN w kwotach, stanowiących równowartość odpowiednio 111 538,07 CHF i 22 471,91 CHF. Wypłata kwot kredytów następowała w PLN po przeliczeniu kwoty waluty obcej według kursu kupna stosowanego przez kredytodawcę, zaś ich spłata była realizowana również w PLN, która następnie była przeliczana na CHF po kursie sprzedaży stosowanym przez kredytodawcę. Powodowie, występujący w przypadku obydwu umów jako konsumenci, nie mieli w praktyce możliwości wyboru waluty,

w której miała nastąpić wypłata kredytu. W ocenie Sądu pierwszej instancji postanowienia zawierające klauzule przeliczeniowe w obydwu umowach są abuzywne, gdyż na ich podstawie kredytodawca uzyskiwał prawo do samodzielnego ustalania kursu walut, co miało wpływ na wysokość zarówno wypłaconych kredytobiorcom kredytów, jak i rat kapitałowo-odsetkowych. Ponadto sporne umowy, jak i związane z nimi dokumenty nie wskazują w jaki sposób pozwany ustalał wysokość kursu CHF. Niezależnie od tego postanowienia obu umów kredytowych nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny i zrozumiały. Pozwany kredytodawca nie udzielił powodom informacji o skali ryzyka, związanego z zaciągnięciem zobowiązania w CHF. Zdaniem Sądu Okręgowego postanowienia umowne dotyczące klauzul przeliczeniowych odnoszą się do podstawowych świadczeń stron. Sąd zwrócił też uwagę na okoliczność, że wobec stanowiska powodów, którzy oświadczyli, że są świadomi skutków nieważności umów kredytowych i ewentualnych przyszłych roszczeń pozwanego z tym związanych, nie była możliwa konwalidacja tych umów.

Sąd drugiej instancji w ramach oceny zarzutów skierowanych przeciwko podstawie faktycznej rozstrzygnięcia wyjaśnił, że wprawdzie Sąd pierwszej instancji nie dysponował dokumentem obejmującym treść umowy kredytowej z 21 października 2008 r., ale jej postanowienia nie były pomiędzy stronami sporne, zaś Sąd Okręgowy prawidłowo zrekonstruował jej istotne postanowienia, czego potwierdzeniem jest przeprowadzony na etapie odwoławczym dowód z tego dokumentu.

Sąd Apelacyjny, odmiennie niż Sąd Okręgowy, zakwalifikował sporne umowy jako umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, ale zgodził się ze stanowiskiem tego Sądu, iż klauzule przeliczeniowe miały charakter abuzywny w stopniu prowadzącym do nieważności tych umów i nawet gdyby założyć, iż kształtowanie tabeli kursów odbywało się według kryteriów rynkowych, to nie można uznać, aby określono w umowie, względnie w stosowanych przez bank ogólnych jej warunkach, czytelnie i jednoznacznie sposób stosowania tych kryteriów. Sąd odwoławczy wskazał też na wadliwość w zakresie przedkontraktowych obowiązków informacyjnych pozwanego odnośnie do ryzyka kursowego.

Sąd drugiej instancji nie podzielił zarzutu naruszenia art. 481 § 1 k.c., podnosząc, że ze względu na charakter dochodzonego przez powodów roszczenia, w kontekście art. 455 k.c., decydujące dla powstania stanu jego wymagalności i zarazem opóźnienia pozwanego w spełnieniu świadczenia zwrotnego, implikującego powstanie roszczenia odsetkowego, było pisemne wezwanie powodów skierowane do pozwanego o zwrot nienależnego świadczenia i wyznaczenie terminu jego spełnienie.

W skardze kasacyjnej pozwany zaskarżając wyrok Sądu drugiej instancji w całości wniósł o jego uchylenie oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu odwoławczego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Zarzucił naruszenie: 1) prawa procesowego, tj. art. 227 k.p.c. w zw. z art. 381 k.p.c., art. 386 § 4 k.p.c. i art. 176 ust. 1 Konstytucji RP na skutek zaniechania uchylenia wyroku Sądu pierwszej instancji pomimo, iż przeprowadzenie dowodu z umowy z 21 października 2008 r. nastąpiło po raz pierwszy przez Sąd drugiej instancji, zaś Sąd pierwszej instancji nie prowadził postępowania dowodowego w przedmiocie rekonstrukcji treści tego stosunku prawnego, wydając wyrok bez zapoznania się z treścią dokumentu obejmującego umowę z 21 października 2008 r.; 2) prawa materialnego, tj. a) art. 69 ust. 1 pr. bank. w zw. z art. 65 § 1 k.c. przez uznanie, iż sporne umowy z 1 września 2008 r. i z 21 października 2008 r. są umowami kredytów denominowanych, tj. kredytów w walucie PLN waloryzowanych kursem CHF, podczas gdy z treści postanowień tych umów płynie wniosek, że obydwie umowy są umowami kredytu walutowego, wyrażonymi w walucie obcej CHF; b) art. 69 ust. 1 pr. bank. w zw. z art. 65 § 1 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie i błędną wykładnię Sądu drugiej instancji postanowień spornych umów oraz regulaminów, skutkującą stwierdzeniem, że stronie powodowej nie przysługiwało prawo uruchomienia kredytów bezpośrednio w walucie CHF; c) art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 i 3 k.c. przez bezpodstawne przyjęcie, że ukształtowanie zasad ustalania wysokości rat kredytu przedstawione w spornych umowach dawało pozwanemu uprawnienie do dowolnego kształtowania kwoty kredytu podlegającej spłacie, co wykracza poza granice swobody umów, bowiem postanowienia umów nie przewidują wymogu, aby wysokość kursu

ustalanego przez Bank pozostawała w określonej relacji do aktualnego kursu CHF na rynku walutowym lub do kursu średniego publikowanego przez NBP, co z kolei umożliwia wyłącznie pozwanemu zmianę warunków umów, podczas gdy kurs waluty nie był przez pozwanego ustalany arbitralnie, zaś tabele kursowe były przezeń publikowane w miejscach ogólnodostępnych, a korzystanie z przewalutowania po kursach walutowych wyznaczanych przez Bank zarówno przy uruchomieniu, jak i przy spłacie kredytu, było w świetle postanowień umów fakultatywne i uzależnione wyłącznie od woli powodów; d) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 65 § 2 k.c. oraz art. 69 ust. 1 pr. bank. na skutek bezpodstawnego przyjęcia, że pozwany w oparciu o postanowienia umów oraz regulaminów, dotyczących mechanizmów przeliczeniowych i odsyłających w tym zakresie do tabeli kursów banku, miał możliwość swobodnego i arbitralnego ustalania kursu CHF względem PLN w tabeli kursów, w tym kursu kupna i sprzedaży, przez co mógł kształtować wysokość swojego zobowiązania do wypłaty kredytów, jak również wysokość zobowiązania powodów w toku spłaty kredytów w sposób jednostronny i dowolny, przy czym na wypadek nieuwzględnienia powyższego zarzutu skarżący zarzucił e) naruszenie art. 65 § 2 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”) w zw. z art. 111 ust. 1 pkt 4 pr. bank., prowadzące do wniosków sprzecznych z celami umów i zgodnym zamiarem stron, tj., że: - ww. postanowienia regulaminów nie wskazują prostym, jednoznacznym i zrozumiałym językiem, w jaki sposób jest ustalany kurs CHF względem PLN; - pozwany miał możliwość swobodnego ustalania kursu CHF względem PLN w tabeli kursów, w tym kursów kupna i sprzedaży; f) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385² k.c. przez: - nieprawidłową interpretację pojęcia rażącego naruszenia interesu konsumenta oraz braku rozważenia czy w tej konkretnej sprawie doszło do rażącego interesu powodów jako kredytobiorców, w tym ich interesu ekonomicznego, z uwagi na to, że Sąd drugiej instancji w zasadzie ograniczył się do oceny hipotetycznego naruszenia ich interesu, skupiając się na samej treści spornych postanowień regulaminów, oceniając wyłącznie literalne brzmienie klauzul dotyczących mechanizmów przeliczeniowych, bez uwzględnienia istotnych okoliczności dotyczących przede wszystkim subsydiarnego charakteru postanowień dotyczących

przewalutowania; - pominięcie szeregu okoliczności mających miejsce w datach zawarcia przedmiotowych umów przy ocenie zgodności spornych postanowień z dobrymi obyczajami i dokonanie tej oceny w oderwaniu od tych konkretnych okoliczności, co jest charakterystyczne dla kontroli abstrakcyjnej klauzuli dokonywanej w postępowaniu o uznanie postanowień wzorca umowy za abuzywne, a nie dla kontroli incydentalnej; - wyprowadzenie wniosku, iż art. 385¹ § 1 k.c. stanowi podstawę do dokonywania oceny naruszenia dobrych obyczajów oraz interesów konsumenta *in abstracto*, oderwaną od całokształtu relacji kontraktowej stron, w oparciu jedynie o brzmienie konkretnych postanowień regulaminów, z pominięciem ich subsydiarnego charakteru, ich osadzenia w umowach zawartych przez strony w konkretnych okolicznościach; g) art. 358 § 2 k.c. w zw. z art. 3 k.c. oraz art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. - Prawo wekslowe, art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. - Prawo dewizowe w zw. z art. 58 § 1 k.c. przez ich niezastosowanie w sytuacji, gdy Sąd stwierdził, że postanowienia dotyczące klauzul przeliczeniowych mają charakter niedozwolony i nie wiążą stron; h) art. 385¹ § 2 k.c. przez stwierdzenie nieważności przedmiotowych umów z uwagi na brak możliwości ich wykonywania z uwagi na abuzywność postanowień dotyczących klauzul przeliczeniowych oraz niemożliwość ustalenia, czy strony prawidłowo wykonały swoje zobowiązania umowne, podczas gdy lektura treści tych umów prowadzi do wniosku, iż kwoty zobowiązań zostały wyrażone w walucie obcej, zaś kwestionowane postanowienia nie mają charakteru głównych świadczeń stron; i) art. 358 § 2 k.c. przez jego błędną wykładnię i stwierdzenie, że brak jest podstawy prawnej dla zastrzeżenia w wyroku, iż zapłata zasądzonej należności, w zakresie poszczególnych kwot odpowiadających wysokości kolejnych rat kredytowych składających się na roszczenie strony powodowej ma nastąpić w walucie polskiej, według kursów średnich CHF ogłaszanych przez NBP obowiązujących każdorazowo w dniach uiszczenia na rzecz pozwanego przez powodów każdej z rat kapitałowo-odsetkowych składających się na żadaną kwotę, podczas gdy podstawa prawna do zastrzeżenia w sentencji wyroku kursu waluty obcej jaki ma zostać zastosowany do spełnienia świadczenia zasądanego na rzecz wierzyciela wynika *per se* z końcowej części tego przepisu, który stanowi, iż orzeczenie sądowe może zawierać zastrzeżenie wskazujące na sposób, w jaki należy określić wartość waluty obcej; j) art. 405 k.c. w zw. z art. 410

§ 1 i 2 k.c. przez przyjęcie, że wysokość nienależnego świadczenia powodów w zakresie kwot uiszczanych w CHF, to nominalna wartość świadczeń w walucie obcej uiszczonych przez powodów na poczet spornych umów, tj. 87 314,46 CHF, podczas gdy prawidłowa wykładnia powyższych norm prowadzi do wniosku, że przy ocenie nienależnego świadczenia koniecznym jest ustalenie jego rzeczywistej wartości na moment jego dokonania, bowiem do świadczenia nienależnego stosuje się przepisy dotyczące bezpośrednio bezpodstawnego wzbogacenia, a art. 405 k.c. wskazuje, że konieczna jest ocena wartości świadczenia, bowiem mając na względzie, iż przedmiotem zwrotu jest suma pieniężna, niemożliwy jej zwrot w naturze; k) art. 358¹ § 3 k.c. przez przyjęcie, że pojęcie „siły nabywczej pieniądza” odnoszone do waluty zagranicznej należy rozumieć w ten sposób, że jego badanie powinno dotyczyć zmiany wartości dóbr i usług, jakie można nabyć za daną walutę na rynku zagranicznym, w kraju jej emitenta, podczas gdy prawidłowa wykładnia tego pojęcia, mając na względzie intencję ustawodawcy, jaka legła u podstaw wprowadzenia przedmiotowej normy do porządku prawnego, powinna uwzględniać zmianę siły nabywczej waluty obcej na rynku polskim, tj. na rynku kraju miejsca spełnienia świadczenia pieniężnego; l) art. 481 § 1 k.c. przez bezpodstawne przyjęcie, że powodom należą się odsetki za opóźnienie od zasądzonej w pkt 1 wyroku Sądu pierwszej instancji kwoty poczynawszy od 31 marca 2020 r., czyli od dnia następnego po upływie siedmiu dni od doręczenia pozwanemu wezwania do zapłaty, do dnia zapłaty, w przypadku gdy termin liczenia odsetek za opóźnienie w realizacji roszczeń o zwrot nienależnie spełnionych świadczeń, wynikających ze stwierdzenia nieważności spornych umów, może rozpocząć się w niniejszej sprawie dopiero od dnia następnego po uprawomocnieniu się wyroku, tj. od dnia 25 lutego 2022 r., gdyż aż do tego momentu powodowie mieli możliwość odwołania oświadczenia w przedmiocie wyrażenia zgody na poniesienia konsekwencji stwierdzenia nieważności umów, co w świetle uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, uniemożliwiałoby wydanie wyroku zasądzającego roszczenie wynikające ze stwierdzenia nieważności umowy kredytu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

I. Zarzut skierowany przeciwko podstawie faktycznej rozstrzygnięcia jest bezzasadny. W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, iż zgodnie z art. 398³

§ 1 pkt 2 k.p.c. zarzucając naruszenie prawa procesowego należy wykazać, że uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Sąd pierwszej instancji poczynił ustalenia faktyczne odnośnie do treści postanowień umowy z 21 października 2008 r. nie tylko na podstawie twierdzeń powodów zawartych w uzasadnieniu pozwu, ale także zgodnych z nimi, a zarazem bardziej rozbudowanych, twierdzeń pozwanego przedstawionych w odpowiedzi na pozew (k. 147 i n.). Zgodne twierdzenia stron, co do treści tej umowy, podobne do treści umowy z 1 września 2006 r., stanowiły wystarczającą podstawę do prawidłowego zastosowania prawa materialnego. Co więcej, pozwany dołączył do odpowiedzi na pozew niektóre dokumenty związane z tą umową (k. 338, 340). W takiej sytuacji brak na etapie postępowania przed Sądem pierwszej instancji dokumentu tej umowy nie mógłby stanowić skutecznej podstawy kasatoryjnego wyroku Sadu drugiej instancji. Wszak w zakresie roszczenia powodów wywodzonego z umowy z 21 października 2008 r. Sąd Okręgowy rozpoznał istotę sprawy, a ewentualny brak dokumentu tej umowy, nie skutkował koniecznością przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

W obowiązującym modelu apelacji pełnej rola sądu drugiej instancji nie ogranicza się jedynie do samego aktu kontroli zaskarżonego rozstrzygnięcia (w tym postanowienia co do istoty sprawy wydanego w postępowaniu nieprocesowym), ale obejmuje także powinność merytorycznego rozpoznania sprawy. Celem postępowania apelacyjnego jest bowiem ponowne i wszechstronne merytoryczne rozpoznanie sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2017 r., IV CZ 10/17, nie publ.). Merytoryczne rozpoznanie sprawy przez sąd drugiej instancji odbywa się przy zastosowaniu właściwych przepisów postępowania, tj. przepisów regulujących postępowanie apelacyjne, a gdy brak takich przepisów, przy zastosowaniu unormowań dotyczących postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 391 § 1 k.p.c.). Zgodnie z art. 382 k.p.c. sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Z tak ukształtowanego zakresu kompetencji sądu drugiej instancji oraz treści art. 386 § 2 i 4 k.p.c. wynika, że postępowanie to - co do zasady - powinno zakończyć się wydaniem orzeczenia kończącego postępowanie.

Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy interpretowane jest jako wadliwość rozstrzygnięcia, polegająca na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź na zaniechaniu zbadania przez ten Sąd materialnej podstawy żądania albo oceny merytorycznych zarzutów strony przy bezpodstawnym przyjęciu, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22; wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36 oraz z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 2). Nierozpoznanie istoty sprawy ma miejsce także w razie dokonania przez sąd pierwszej instancji oceny prawnej żądania bez ustalenia podstawy faktycznej, co wymagałoby czynienia kluczowych ustaleń po raz pierwszy w instancji odwoławczej; respektowanie uprawnień stron wynikających z zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego uzasadnia w takich wypadkach uchylenie orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 68, z dnia 23 września 2016 r., II CZ 73/16, nie publ., z dnia 8 marca 2017 r., IV CZ 126/16 nie publ. i z dnia 8 marca 2017 r., IV CZ 130/16, nie publ.). Nieuprawniona jest jednak teza, iż o nierozpoznaniu istoty sprawy, świadczy potrzeba poczynienia nowych ustaleń, co do okoliczności faktycznych sprawy, choćby decydujących z punktu widzenia kierunku jej rozstrzygnięcia. (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CZ 113/16, nie publ., z dnia 20 stycznia 2015 r., V CZ 91/14 nie publ. oraz z dnia 5 marca 2015 r., V CZ 126/14, nie publ.).

II. W obrocie prawnym, w odniesieniu do kredytów powiązanych z walutą obcą, występują zasadniczo kredyty walutowe, kredyty denominowane w walucie obcej i kredyty indeksowane do waluty obcej. W przypadku modelowego kredytu walutowego kwota kredytu jest wyrażona w umowie w walucie obcej i w takiej walucie jest wypłacana kredytobiorcy, który dokonuje spłaty kredytu też w tej walucie. W odniesieniu do kredytu denominowanego w walucie obcej kwota kapitału jest wyrażona w takiej walucie obcej, ale zostaje wypłacona w walucie krajowej według klauzuli umownej opartej na kursie kupna waluty obcej, określonym przez bank-kredytodawcę, obowiązującym w dniu uruchomienia kredytu, zaś kredytobiorca jest

zobowiązany spłacać raty w walucie krajowej na podstawie klauzuli przeliczeniowej zgodnie z bieżącym kursem sprzedaży waluty obcej określonym przez bank-kredytodawcę. Natomiast przy kredycie indeksowanym do waluty obcej, kwota kredytu jest podana w walucie krajowej, ale zostaje przeliczona na walutę obcą według klauzuli umownej opartej również na kursie kupna tej waluty, określonym przez bank-kredytodawcę, obowiązującym w dniu uruchomienia kredytu, a kredytobiorca jest zobowiązany spłacać raty w walucie krajowej na podstawie klauzuli przeliczeniowej zgodnie z bieżącym kursem sprzedaży waluty obcej określonym przez bank-kredytodawcę.

Treść spornych umów i stanowiących ich integralne części regulaminów nie pozwalają na zakwalifikowanie ich jako umów kredytu walutowego w przedstawionym wyżej rozumieniu. Były to natomiast umowy mieszane, zawierające elementy kredytu walutowego i kredytu denominowanego w walucie obcej (CHF), co oznacza, że zawierały postanowienia dotyczące klauzul przeliczeniowych, które podlegały ocenie przez pryzmat przepisów dyrektywy 93/13 i ugruntowanej już w tej materii ich wykładni dokonanej przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Na komponenty kredytu denominowanego w walucie obcej w zakresie klauzul przeliczeniowych zarówno w odniesieniu do wypłaty kredytu, jak jego spłaty, wskazują postanowienia § 4 pkt 5 i § 9 pkt. 5 w zw. z § 2 pkt 20 regulaminów, stosownie do których, jeżeli zgodnie z dyspozycją kredytobiorcy wypłata środków uruchomionego produktu kredytowego ma nastąpić w innej walucie niż waluta produktu kredytowego określona w umowie, to następuje to po przewalutowaniu. Tak samo, gdy kredytobiorca nie posiada na rachunku wystarczających na spłatę kwot wpływów zabezpieczających spłatę kwot produktu kredytowego, odsetek i innych należności wynikających z umowy, Bank zastrzegł sobie uprawnienie do obciążenia innego prowadzonego przez siebie na rzecz kredytobiorcy rachunku, a w przypadku gdy obciążony rachunek prowadzony jest w innej walucie niż waluta produktu kredytowego, obciążenie następuje po przewalutowaniu, czyli po wymianie dokonywanej przez Bank i za jego zgodą, po obowiązującym w Banku w dniu dokonania wymiany kursie kupna/sprzedaży walut lub w przypadku wymiany waluty obcej na inną walutę obcą, po kursie wymiany jednej waluty obcej na inną walutę obcą, po kursie krzyżowym (chodzi o stosowany przez kredytodawcę kurs wymiany

jednej waluty obcej na inną walutę obcą, przy czym wymiana jest dokonywana w ten sposób, że kredytodawca dokonuje wymiany po stosowanym przez siebie kursie kupna na złote bazowej waluty obcej, a uzyskane środki wymienia po stosowanym przez siebie kursie sprzedaży, na docelową walutę obcą).

W stanie faktycznym sprawy sporne umowy niewątpliwie zawierały elementy kredytu denominowanego w CHF, które implikowały zastosowanie klauzuli przeliczeniowej przy wypłacie kredytu. W umowie z 1 września 2006 r. strony wprost wskazały, że uruchomienie kredytu nastąpi w wysokości określonej w umowie przedwstępnej kupna-sprzedaży kredytowanej nieruchomości (położonej w Polsce), zawartej pomiędzy inwestorem zastępczym i kredytobiorcą, na rachunek bankowy inwestora zastępczego wskazany w umowie przedwstępnej (pkt 5 ust. 2, k. 27/2). W dołączonej do odpowiedzi na pozew przedwstępnej umowie sprzedaży z 8 czerwca 2006 r. cena za lokal została określona w PLN (k. 620 i n.) oraz podano numer rachunku bankowego inwestora zastępczego. Zatem strony wiedziały, że wypłata kredytu ma nastąpić w PLN na rachunek dewelopera prowadzony w PLN. Zresztą nie mogło być inaczej, skoro w czasie zawierania tych umów obowiązywała zasada walutowości. Zgodnie bowiem z obowiązującym do 24 stycznia 2009 r. brzmieniem art. 358 § 1 k.c. wszelkie zobowiązania pieniężne na terenie Polski - z zastrzeżeniem jednak wyjątków przewidzianych w ustawie (w szczególności w prawie dewizowym z 2002 r.) - mogły być wyrażone tylko w pieniądzu polskim.

Jeśli zaś chodzi o umowę z 21 października 2008 r., to również i na jej podstawie i regulaminu nr 2 przy wypłacie kredytu w PLN zostały zastosowane klauzule przeliczeniowe CHF na PLN, według kursu kupna CHF/PLN stosowanego przez Bank-kredytodawcę, czego potwierdzeniem jest dyspozycja powodów wypłaty (k. 340) na rachunek bankowy wskazany w umowie, prowadzony w PLN.

III. Sporna umowa kredytu została zawarta przed zmianą pr. bank., dokonaną ustawą z dnia 29 lipca 2011 r., którą wprowadzono uregulowania, iż umowa o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska, powinna zawierać szczegółowe zasady określenia sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo - odsetkowych oraz zasady przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty

kredytu (art. 69 ust. 2 pkt 4a pr. bank.) oraz, że w przypadku takich umów kredytu, kredytobiorca może dokonywać spłaty rat kapitałowo-odsetkowych bezpośrednio w tej walucie (art. 69 ust. 3 pr. bank.).

W orzecznictwie za ugruntowane już należy uznać stanowisko, że mechanizm ustalania przez bank kursów waluty, który pozostawia bankowi swobodę, jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta, a klauzula, która nie zawiera jednoznacznej treści i przez to pozwala na pełną swobodę decyzyjną przedsiębiorcy w kwestii bardzo istotnej dla konsumenta, dotyczącej kosztów kredytu, jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134, z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18).

W przeszłości Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej prezentował stanowisko, że w odniesieniu do postanowienia stanowiącego elementu tzw. spreadu walutowego, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, nie stoi na przeszkodzie, aby sąd krajowy zastąpił niedozwolone postanowienie umowne przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym (por. wyroki 30 kwietnia 2014 r., nr C - 26/13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslernè Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt. i z 21 stycznia 2015 r., C - 482/13, Unicaja Banco SA v. Jose Hidalgo Rueda i in.). Orzecznictwo Sądu Najwyższego poszło jeszcze dalej i dopuszczało możliwość stosownego wypełnienia luki w umowie także w innych sytuacjach, zagrażających interesom konsumenta, również wtedy, gdy nie ma możliwości odwołania się do odpowiedniego przepisu dyspozytywnego (por. wyrok z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018 r., nr 7-8, poz. 79), a przy indeksacji prowadzącej do zmiany wysokości świadczenia zobowiązanego stanowi w istocie wariant waloryzacji sądowej, mają zatem zastosowania do niej przesłanki określone w art. 358¹ § 3 k.c. nakazujące rozważnie interesów stron i zasad współżycia społecznego w określaniu zmiany wysokości umownego świadczenia (por. uzasadnienie wyroku z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16). Odwoływano się też do art. 358 § 2 k.c. w wersji znowelizowanej ustawą z dnia 23 października 2008 r. (Dz. U. Nr 228, poz. 1506), który stanowi, że wartość waluty obcej określa się według kursu średniego ogłaszanego przez NBP, podkreślając, że może on stanowić wskazówkę pomocną w rozwiązaniu kwestii

spreadu walutowego (por. też uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16), a także do analogii z art. 41 prawa wekslowego (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16). Ponadto przyjmowano, że postanowienie umowy kredytu zawierające uprawnienie banku do przeliczenia sumy wykorzystanego przez kredytobiorcę kredytu do waluty obcej (tzw. klauzula spreadu walutowego) nie dotyczy świadczeń głównych stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016 nr 11, poz. 134, z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16 i z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18).

W tej ostatniej kwestii w powołanym już wyroku z 30 kwietnia 2014 r., C - 26/13, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej uchylił się od oceny, czy będące częścią klauzuli indeksacyjnej postanowienie przewidujące spłatę rat w walucie krajowej, których wysokość była obliczana na podstawie kursu sprzedaży CHF stosownego przez kredytujący bank, określa główny przedmiot umowy, pozostawiając tę ocenę sądom krajowym. Jednak w późniejszym orzecznictwie Trybunał precyzował swoje stanowisko w tej materii, w ten sposób że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „główny przedmiot umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, należy uważać te postanowienia, które określają podstawowe świadczenie w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (zob. wyroki z 26 lutego 2015 r., C - 143/13 i z 20 września 2017 r., C - 186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. v. Banca Romaneasca SA).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego w odniesieniu do powyższych kwestii sytuacja uległa zasadniczej zmianie po wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 3 października 2019 r., C- 260/18, w którym orzeczono, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, należy interpretować w ten sposób, że: - stoi on na przeszkodzie wypełnieniu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się w niej znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, przewidującym, że skutki wyrażone w treści czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów (w tym kontekście Trybunał nawiązał do wskazanych przez krajowy sąd pytający przepisów jak art. 56, czy art. 354 k.c.), które nie stanowią przepisów dyspozytywnych lub przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony

umowy wyrażą na to zgodę, a zatem możliwość zastąpienia abuzywnych postanowień umownych, która stanowi wyjątek od ogólnej zasady, zgodnie z którą dana umowa pozostaje wiążąca dla stron tylko wtedy, gdy może ona nadal obowiązywać bez zawartych w niej nieuczciwych warunków, jest ograniczona do przepisów prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym lub mających zastosowanie, jeżeli strony wyrażą na to zgodę i opiera się w szczególności na tym, że takie przepisy nie zawierają nieuczciwych warunków; - nie stoi on na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, że ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy; - stoi on na przeszkodzie utrzymywaniu w umowie nieuczciwych warunków, jeżeli ich usunięcie prowadziłoby do unieważnienia tej umowy, a sąd stoi na stanowisku, że takie unieważnienie wywołałoby niekorzystne skutki dla konsumenta, gdyby ten ostatni nie wyraził zgody na takie utrzymanie w mocy.

Możliwość zastąpienia niedozwolonego postanowienia umownego, w tym typowych klauzul kursowych (odsyłających do tabel bankowych) wchodzi w rachubę tylko, gdy, po pierwsze, po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, przy czym wola stron umowy nie ma znaczenia; po drugie, całkowity upadek umowy naraża konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje, w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu, z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta oraz zastrzeżeniem, że do celów tej oceny decydująca jest wola w tym przedmiocie konsumenta; i po trzecie, istnieje przepis dyspozytywny albo przepis mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę, który mógłby zastąpić wyłącznie niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy z korzyścią dla konsumenta. W sytuacji, gdy powyższe przesłanki są spełnione klauzula abuzywna zostaje zastąpiona i umowa zostaje utrzymana w mocy. Natomiast, gdy przesłanki zastąpienia nie są spełnione, umowa jest w całości

nieskuteczna, chyba że konsument wyrazi zgodę na niedozwolone postanowienie, przywracając mu jednostronnie skuteczność (zob. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 26 marca 2017 r., C - 70/17, C- 179/17, Abanca Corporation Bancaria SA, v. Albertowi Garcii Santosowi i Bankia SA, v. Alfonsowi Antoniowi Lau Mendozie i in., z 3 października 2019 r., C - 260/18 Justyna Dziubak, Kamil Dziubak v. Raiffeisen Bank International AG i z 18 listopada 2021 r., C - 212/20; uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r. - zasada prawna - III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56).

Konstrukcja zastosowana w art. 385¹ k.c. i art. 385² k.c. ma realizować dyrektywne zadanie sankcyjne, zniechęcając profesjonalnych kontrahentów zawierających umowy z konsumentami do wprowadzania do nich niedozwolonych postanowień.

Jak wskazuje się w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (zob. wyrok z 29 kwietnia 2021 r., C - 19/20, I.W. i R.W. przeciwko Bank BPH S.A.), wykładni art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że sąd krajowy jest zobowiązany do stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, nawet jeśli warunek ten został zmieniony przez strony w drodze umowy, chyba że konsument poprzez zmianę nieuczciwego warunku zrezygnował z przywrócenia mu sytuacji, w jakiej znajdowałby się w braku tego warunku. Z przepisu art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie wynika, że stwierdzenie nieuczciwego charakteru pierwotnego warunku umownego miałoby co do zasady skutek w postaci unieważnienia umowy, jeśli zmiana tego warunku pozwala na przywrócenie równowagi między obowiązkami i prawami tych stron wynikającymi z umowy i na usunięcie wady obciążającej ten warunek. Jednak w wyroku z 8 września 2022 r., C - 80/21, C - 81/21 i C - 82/21, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może, po stwierdzeniu nieważności nieuczciwego warunku znajdującego się w umowie zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, która to nieważność nie pociąga za sobą nieważności tej umowy w całości, zastąpić ten warunek przepisem dyspozytywnym prawa krajowego, a ponadto stoją na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd

krajowy może stwierdzić nieuczciwy charakter nie całości warunku umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, lecz jedynie elementów tego warunku, które nadają mu nieuczciwy charakter, w związku z czym warunek ten pozostaje, po usunięciu takich elementów, częściowo skuteczny, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku, który ma wpływ na jego istotę.

Zagadnienia związane z pouczeniem powodów jako konsumentów o skutkach nieważności umowy, w kontekście ich ewentualnej zgody na abuzywne postanowienia umowne, mają po ostatnich orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości drugorzędne znaczenie. Otóż w wyrokach z 15 czerwca 2023 r., C - 520/21, z 7 grudnia 2023 r., C-140/22 oraz w postanowieniu z 11 grudnia 2023 r., C-756/22 Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stwierdził, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w kontekście nieważności umowy kredytowej zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem, stoją one na przeszkodzie takiej wykładni prawa krajowego, że instytucja bankowa może domagać się od konsumenta rekompensaty przekraczającej zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania umowy oraz ustawowe odsetki za zwłokę liczone od dnia wezwania do zapłaty, a ponadto w wyroku z 7 grudnia 2023 r., C-140/22 wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w kontekście nieważności umowy kredytowej ze względu na przewidziane w niej abuzywne postanowienia, stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą wykonywanie praw, które konsument wywodzi z tej dyrektywy, jest uzależniona od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w którym twierdzi on, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy tego abuzywnego warunku oraz że jest świadomy konsekwencji tego uznania nieważności umowy oraz wyraża on zgodę na uznanie umowy za nieważną.

Abuzywność klauzul przeliczeniowych w umowach kredytu denominowanego w walucie obcej, w kontekście jej wpływu na dalszy byt prawny takiej umowy, nie wyczerpuje całości problematyki związanej z tego rodzaju kredytami. Istotniejsze znaczenie ma kwestia niedochowania przez pozwany Bank w stosunku do powodów jako konsumentów przedkontraktowych obowiązków informacyjnych w odniesieniu do ryzyka walutowego. Wszak - co wynika z wniosku kredytowego - powodowie uzyskiwali dochody w walucie krajowej (k. 245-246, 248), a w takiej sytuacji problem

ryzyka walutowego występowałby, także w przypadku, gdyby zaciągnięte przez powodów kredyty miały charakter kredytów walutowych w czystej postaci, skoro wzrost kursu CHF w relacji do waluty krajowej, w której powodowie uzyskiwali dochody, miał bezpośrednie przełożenie na wzrost ich zobowiązań z tego tytułu (chodzi o wzrost ogólnej kwoty kredytu po przeliczeniu jej na walutę krajową i co oczywiste wzrost wysokości rat kredytowych).

Kurs wymiany waluty obcej w stosunku do waluty krajowej zmienia się w długim okresie kredytowania, co utrudnia także kredytodawcy przewidzenia zmiany obciążenia finansowego, jakie może pociągać za sobą określony w umowie kredytu mechanizm przeliczeniowy. Jednakże okoliczność ta nie może uzasadniać niewskazania w postanowieniach umowy, a także w informacjach przekazywanych przez przedsiębiorcę konsumentowi przed jej zawarciem, kryteriów stosowanych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany mającego zastosowanie do obliczenia kwoty wypłaconego kredytu i kwot poszczególnych rat. Konsument musi mieć zapewnioną możliwość zrozumienia, do czego się zobowiązuje (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 18 listopada 2021 r., C - 212/20, MP, BP przeciwko „A” prowadzącego działalność za pośrednictwem ‘A’ S.A.). Ciężar dowodu, że klauzula umowna w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 była jasna i zrozumiała spoczywa na przedsiębiorcy (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 10 czerwca 2021 r., C - 776/19, C - 782/19, VP i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance S.A oraz AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance S.A., Procureur de la Republique). Z art. 3 i 5 dyrektywy 93/13, a także z pkt 1 lit. j i l oraz pkt 2 lit. b i d załącznika do tej dyrektywy wynika, że „do celów przestrzegania wymogu przejrzystości zasadnicze znaczenie ma kwestia, czy umowa wskazuje w sposób przejrzysty powody i specyfikę mechanizmu przeliczania waluty obcej, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak aby konsument mógł przewidzieć, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tego faktu konsekwencje ekonomiczne”. Zwrot „w innych warunkach” oznacza, że w momencie zawarcia umowy, konsument powinien móc przewidzieć to, co będzie w momencie spłaty poszczególnych rat miesięcznych. Ocena świadomości konsumenta przy zawieraniu umowy jest możliwa jedynie w ramach kontroli

incydentalnej, a wszelkie wątpliwości co do spełnienia przez bank wymogu przejrzystości powinny być interpretowane na korzyść konsumenta. Dlatego też do celów przestrzegania przez przedsiębiorcę w stosunku do konsumenta wymagania przejrzystości zasadnicze znaczenie ma to, czy umowa wskazuje w sposób jednoznaczny powody i specyfikę mechanizmu przeliczania waluty, tak by konsument mógł przewidzieć, na podstawie transparentnych i zrozumiałych kryteriów, wynikające dla niego z tego faktu konsekwencje ekonomiczne (zob. uzasadnienie wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 30 kwietnia 2014 r., C - 26/13, sprawa Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt.).

W aktualnym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Sądu Najwyższego rozróżnia się abuzywność postanowień dotyczących kryteriów przeliczania waluty krajowej na walutę denominacyjną/indeksacyjną (klausule kursowe), od innych klauzul, których zastrzeżenie w umowie jest także równoznaczne z obciążeniem konsumenta ryzykiem walutowym, tj., negatywnymi następstwami deprecjacji waluty krajowej (tzw. klauzule ryzyka walutowego) (zob. wyroki z 20 września 2017 r., C - 186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. v. Banca Romaneasca SA, z 22 lutego 2018 r., C - 119/17, z 20 września 2018 r., C - 51/17, OTP Bank Nyrt. i in. v. Terez Ilyez i in., z 14 marca 2019 r., C - 118/17, Zsuzsanna Dunai v. ERSTE Bank Hungary Zrt., z 6 grudnia 2021 r., C 670/20, ERSTE Bank Hungary Zrt., uzasadnienia wyroków Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., II CSK 382/18 i z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22).

Postanowienia umowy kredytu zawierające tzw. klauzulę ryzyka walutowego dotyczą głównego świadczenia konsumentów (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2021 r., C - 776/19, C - 782/19, VP i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance S.A oraz AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance S.A., Procureur de la République). W celu zadośćuczynienia wymaganiu ich transparentności, nie jest wystarczająca ogólna informacja przedsiębiorcy pozwalająca konsumentowi na zrozumienie, że w zależności od zmian kursu wymiany zmiana parytetu pomiędzy walutą rozliczeniową a walutą spłaty może pociągać za sobą niekorzystne konsekwencje dla jego zobowiązań finansowych, ani przedstawienie mu ewentualnych wahań

kursów wymiany. Konsument powinien być jasno poinformowany, że podpisując umowę kredytu indeksowanego do waluty obcej, ponosi przez cały okres obowiązywania umowy ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku silnej deprecjacji waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2021 r., C - 776/19, C - 782/19, VP i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance S.A oraz AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance S.A., Procureur de la Republique oraz wyrok Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22).

W powołanym już wyroku z 10 czerwca 2021 r., C - 776/19, C - 782/19 Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśnił, że art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że warunki umowny kredytu, które powodują skutek w postaci ponoszenia nieograniczonego ryzyka kursowego przez kredytobiorcę, mogą doprowadzić do powstania znaczącej nierównowagi wynikających z tej umowy kredytu praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, jeśli przedsiębiorca nie mógłby racjonalnie oczekiwać, przestrzegając wymogu przejrzystości w stosunku do konsumenta, że ten konsument zaakceptowałby, w następstwie indywidualnych negocjacji, nieproporcjonalne ryzyko kursowe, które wynika z takich warunków (por. też uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22).

Z kolei w uzasadnieniu wyroku z 27 listopada 2019 r. II CSK 483/18, Sąd Najwyższy wskazał, że nie jest wystarczające wskazanie w umowie, że ryzyko związane z zmianą kursu waluty ponosi kredytobiorca oraz odebranie od niego oświadczenia o standardowej treści, że został poinformowany o ponoszeniu ryzyka wynikającego ze zmiany kursu waluty oraz przyjął do wiadomości i akceptuje to ryzyko. Wprowadzenie do umowy kredytowej zawieranej na wiele lat mechanizmu działania ryzyka kursowego, wymagało szczególnej staranności Banku w zakresie wyraźnego wskazania zagrożeń wiążących się z oferowanym kredytem, tak by konsument miał pełne rozeznanie konsekwencji ekonomicznych zawieranej umowy. W takim stanie rzeczy przedkontraktowy obowiązek informacyjny w zakresie ryzyka kursowego powinien zostać wykonany w sposób jednoznacznie i zrozumiale unaoczniający konsumentowi, który z reguły posiada elementarną znajomość rynku finansowego, że zaciągnięcie tego rodzaju kredytu jest bardzo ryzykowne.

W świetle dyrektywy 93/13, pojęcie znaczącej nierównowagi na niekorzyść konsumenta należy ocenić, przeprowadzając analizę przepisów krajowych mających zastosowanie w przypadku braku porozumienia stron, aby ocenić, czy i, w odpowiednim przypadku, w jakim zakresie postanowienia umowne stawiają konsumenta w sytuacji gorszej niż ta przewidziana w obowiązujących przepisach krajowych; aby ustalić, czy ta równowaga pozostaje „w sprzeczności z wymogami dobrej wiary”, należy sprawdzić, czy przedsiębiorca traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i słuszny mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten przyjąłby dany warunek w drodze negocjacji indywidualnych (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 14 marca 2013 r., C - 415/11, Mohammed Aziz v. Caixa d'Estalvis de Catalunya Tarragona i Monresa, uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2). Rażąco naruszenie interesów konsumenta oznacza nieusprawiedliwioną dysproporcję, na niekorzyść konsumenta praw i obowiązków wynikających z umowy, skutkujące niekorzystnym ukształtowaniem jego sytuacji ekonomicznej oraz jego nierzetelne traktowanie (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 3 lutego 2006 r., I CK 297/05, z 15 stycznia 2016 r., I CSK 125/15, OSNC - ZD 2017, nr 1, poz. 9; z 27 listopada 2015 r., I CSK 945/14, z 30 września 2015 r., I CSK 800/14, z 29 sierpnia 2013 r. I CSK 660/12).

Konsument jest stroną słabszą w stosunku do przedsiębiorcy, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania. Z tej przyczyny art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przewiduje, że nieuczciwe warunki nie będą wiążące dla konsumenta. Jest to przepis bezwzględnie wiążący, który zmierza do zastąpienia formalnej równowagi praw i obowiązków stron, ustanowionych w umowie, równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron. Sąd krajowy zobowiązany jest do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowne wchodzące w zakres stosowania dyrektywy mają nieuczciwy charakter i by dokonawszy takiego badania, zniwelował brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą (zob. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 4 czerwca 2009 r., C - 243/08, Pannon GSM, motywy 31,32, z 14 czerwca 2012 r., C - 618/10, Banco Espanol de Credit SA, v. Joaquin Calderon Camino, motywy 39, 40, 42,43, a także wyrok z 3 marca 2020 r., C - 125/18, Gomez del Moral Guasch, motyw 62).

IV. W zarzutach naruszenia art. 358 § 2 k.c. oraz art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 i 2 k.c., a także art. 358¹ § 3 k.c. skarżący prezentował pogląd, że Sądy *meriti* powinny zasądzić zwrot świadczenia w PLN, po przeliczeniu spełnionego przez nich świadczenia w CHF w wykonaniu nieważnych umów kredytowych, według kursów średnich tej waluty ogłaszanych przez NBP w dniach, w których powodowie płacili poszczególne raty kapitałowo-odsetkowe objęte żądaniem pozwu. Stanowisko to w kontekście celów dyrektywy 93/13 i orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości, nie jest trafne. Przede wszystkim bowiem powodowie dochodzą od pozwanego zwrotu nienależnego świadczenia, które zrealizowali na jego rzecz w określonej w pozwie wysokości w CHF. Płacenie rat w takiej walucie przewidywały umowy kredytowe, które okazały się nieważne, a zatem w tym zakresie sporne umowy zawierały elementy kredytu walutowego, a skoro tak, to zwrot sum powinien nastąpić w walucie spełnionego świadczenia (CHF). Oczywiście nominalnie (w przeliczeniu na PLN) w momencie wpłaty rat kapitałowo-odsetkowych kurs CHF do PLN był niższy niż w chwili wezwania pozwanego do zwrotu nienależnego świadczenia, ale nie oznacza to, że przedsiębiorca jest uprawniony do uzyskania korzyści z tym związanych, kosztem konsumentów. W wyroku z 12 stycznia 2024 r., C - 488/23 Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej kolejny raz wyjaśnił, że w przypadku unieważnienia umowy kredytowej ze względu na abuzywność jej postanowień, przedsiębiorca nie może domagać się waloryzacji kapitału.

Powodowie uzyskiwali dochody w PLN, z których dokonywali zakupu CHF, którymi zasilali prowadzone przez kredytodawcę konto walutowe, z którego pokrywane były raty kapitałowo-odsetkowe. Wobec tego, skoro kredytodawca otrzymywał od powodów środki finansowe w walucie obcej, w wykonaniu - jak się okazało - nieważnych umów kredytowych, to ich roszczenie o zwrot nienależnego świadczenia w postaci wpłaconych na rzecz kredytodawcy środków finansowych w walucie obcej (CHF) zasługiwało na uwzględnienie. Innymi słowy, powodom przysługuje roszczenie o zwrot takiej ilości środków pieniężnych CHF, jaką uiścili na rzecz pozwanego w wykonaniu nieważnych umów. Były to pieniądze, w znaczeniu obiegowych środków płatniczych, czyli szczególne rzeczy (oznaczone co do gatunku) w postaci znaków pieniężnych.

V. Rozstrzygnięcie Sądów *meriti* w zakresie roszczenia odsetkowego, oparte na przepisach art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 455 k.c., jest prawidłowe i realizuje dyrektywę 93/13 oraz jest zgodne z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, które wyraźnie wskazuje, że w razie stwierdzenia nieważności umowy kredytowej zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem, konsument jest uprawniony do domagania się od przedsiębiorcy zwrotu świadczeń spełnionych przez konsumenta w wykonaniu tej umowy oraz odsetek za opóźnienie od momentu upływu terminu nałożonego na danego przedsiębiorcę do wykonania tego zobowiązania, po tym jak przedsiębiorca ten otrzyma wezwanie do zwrotu tego świadczenia (zob. wyrok z 14 grudnia 2023 r., C – 28/22). Jak już była o tym mowa powstanie stanu wymagalności roszczenia o zwrot świadczenia spełnionego w wykonaniu nieważnej umowy oraz stanu opóźnienia w realizacji tego roszczenia przez zobowiązanego, nie jest uzależnione od stanowiska konsumenta co do braku jego zgody na dalsze obowiązywanie umowy zawierającej klauzulę abuzywne (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 7 grudnia 2023 r., C - 140/22). Nadmienić też należy, iż w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej również i przedsiębiorcy – w przypadku nieważności umowy kredytowej – przysługuje roszczenie o zwrot kapitału wypłaconego konsumentowi w wykonaniu tej umowy, z odsetkami za opóźnienie od dnia wezwania konsumenta do zapłaty (zob. powołany już wyrok z 15 czerwca 2023 r., C – 520/21 oraz postanowienie z 11 grudnia 2023 r., C – 756/22).

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego zgodnie z art. 98 § 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c., art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c., przy uwzględnieniu § 2 pkt 7 w zw. z § 10 ust. 4 pkt. 2 i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jedn. tekst: Dz. U. z 2023 poz.1935). Orzeczenie o odsetkach od zasądzonych kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym znajduje uzasadnienie w art. 98 § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 19 ust. 1 i art. 31 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 614) oraz przy uwzględnieniu § 2a rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 sierpnia 2014 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności. Brak było

podstaw do uwzględnienia zawartego w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosku o zasądzenie tych kosztów w wysokości trzykrotnej stawki taryfowej.

Władysław Pawlak

Paweł Grzegorzczak

Agnieszka Piotrowska

(E.C.)

r.g.